

Pohjoismaisia myyttejä purkamassa

■ *Booth, Michael: The Almost Nearly Perfect People. Behind the Myth of the Scandinavian Utopia. London. Vintage Books 2015. 406 s.*

Kataisen hallituksen vuonna 2011 käynnistämän Työelämä 2020 -hankkeen tavoitteena on, että Suomessa on vuonna 2020 Euroopan paras työelämä. Osaksi hanketta on liitetty pyrkimys kirkastaa ja edelleen kehittää Suomen työelämäbrändiä. Tästä näkökulmasta onkin mielenkiintoista kysyä, millainen Suomen työelämäbrändi on ja millaisia ominaisuuksia siihen liitetään.

Michael Booth on englantilainen ruokaja matkailukirjailija, joka on uudessa kirjassaan uskaltanut hienovaraisesti kyseenalaistamaan käsitystä pohjoismaalaisista maailman täydellisimpinä ihmisinä ja Pohjoismaista maailman parhaana asuinpaikkana. Teos on saanut paljon huomiota angloamerikkalaisissa maissa ja se on noussut jonkinlaiseksi myyntihitiksi myös Suomessa. Suomalaisiahan kiinnostaa kuumeisesti se, mitä muut meistä ajattelevat! Booth tuntee parhaiten Tanskan, jossa hän on tanskalaisen vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa asunut vuosia. Muita Pohjoismaita hän lähestyy enemmänkin matkakirjailijan otteella.

En arvioi kirjaa kokonaisuutena, vaan poimin valikoiden vain sen, mitä kirjoittaja toteaa pohjoismaisesta työelämästä. Kuinka tärkeä osa työelämä on osana ”Pohjoismaista erityisyyttä” ja mitä hän siitä nostaa esiin?

Tanskan osalta nousee vahvimmin esiin kirjoittajan käsitys tanskalaisten rennosti asenteesta työtä kohtaan ylipäätään. Tämä näky lyhyinä työaikoina, hyvinä mahdollisuuk-

sina sovittaa työtä ja muuta elämää joustavasti toisiinsa sekä ylipäätään nautinnonhalua arvostavana kulttuurina. Vain työlleen omistautuneita ihmisiä maassa tapaa harvoin. Toinen kirjoittajan esiin nostama piirre on tanskalaisten vahva luottamus toisiinsa ja tähän perustuva sosiaalinen koheesio. Tämä on kilpailuetu erityisesti korkeaa osaamista vaativassa liiketoiminnassa. Tanskalaisten keskeisenä osaamis-pääomana ei kirjoittajan mukaan ole kuitenkaan formaali PISA-tutkimuksin mitattava osaaminen, vaan ennen kaikkea sosiaaliset, yhteistoiminnalliset, asiakas- ja tiimityötaidot. Näiden merkitys korostuu juuri Tanskan vahvuutena olevissa pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. Kovin innovatiivisina ei kirjoittaja tanskalaisia kuitenkin pidä. Tämän hän kytkee tanskalaisten rentoon asenteeseen työtä kohtaan ja taipumukseen ”olla ajattelematta liian suuria”. Boothin innovatiivisuusväite on siinä mielessä kiistanalainen, että esimerkiksi Eurofoundin vuoden 2013 eurooppalaisen yritystutkimuksen mukaan erilaisia innovaatioita tuottaneiden yritysten osuus on ollut Tanskassa viime vuosina suurempi kuin missään muussa EU-maassa. Joko Booth ymmärtää tässä innovatiivisuuden turhan kapeasti tai sitten hänen kulttuuriperustainen selityksenä ontuu tältä osin pahasti.

Ruotsi näyttäytyy kirjoittajalle huomattavasti muodollisempaan ”tiukkisten” maana. Maan työelämää leimaavat, kuten Tanskassa, matalat hierarkiat, mutta vielä paljon pidemmälle viedyt ajatukset ”kunnollisesta organisaatiokansalaisuudesta”, tasa-arvoisuudesta ja konsensushakuisuudesta. Tämä tekee ruot-salaisesta työelämästä, hierarkioiden vähäi-

syydestä huolimatta, tanskalaista kulttuurisesti jäykemmän. Jos tanskalaisille on työelämässä ja elämässä ylipäätään tärkeää saada aikaan ”kodikas/viihtyisä” (*hyggelig*) ilmapiiri, on ruotsalaisille taas kunnia-asia osoittaa kaikin keinoin omaa ”kunnollisuuttaan” (*duktighet*). Kulttuurinen jäykkyys ei ole kuitenkaan estänyt Ruotsia nousemasta yhdeksi sosiaalisten innovaatioiden edelläkävijämaaksi maailmassa. Tätä selittää kirjoittajan mukaan kulttuurisella tasolla ruotsalaisten vahva usko rationaalisuuteen ja modernisuuteen sekä institutionaalisella tasolla vuosikausia kestänyt varakkaiden ruotsalaisten pääomasukujen, hallitusvallan monopolisoineiden demareiden ja poikkeuksellisen vahvojen ammattiliittojen ”epäpyhä allianssi”.

Ruotsalaisen ja tanskalaisen työelämän piirteiden melko värikkäidenkin luonnehdintojen rinnalla kuvaukset kolmen muun Pohjoismaan työelämästä jäävät kalpeamiksi. Islannin työelämästä kirjoittajalla ei ole oikeastaan muuta sanottavaa kuin, että Yhdysvaltojen vaikutus on ollut maassa muita Pohjoismaita suurempi, mikä voi selittää käsistä karannutta riskinottoa 2000-luvun hulluina vuosina. Norjalaista yhteiskuntaa taas leimaa vahvasti öljyn ja maakaasun varassa tapahtunut nopea rikastuminen. Tämän Booth näkee murentaneen aiemmin köyhyyden ja ankarien luonnonolojen keskellä kamppaileiden norjalaisten sitoutumista työhön. Mureneminen näkyy työaikojen lyhentymisenä, korkeina työstä poissaololukuina ja alhaisena eläkkeelle siirtymisikänä. Booth pitää huolestuttavana myös norjalaisten koulu- ja huonontuvia PISA-tuloksia. Öljyn ja kaasun mukanaan tuomalla vaurastumisella on ollut kirjoittajan mukaan myös kielteinen vaikutus norjalaisen työelämän innovatiivisuuteen ja se on jouduttanut perinteisen teollisuuden alasajoa.

Entä Suomi? Kirjan valossa on Suomi maailmalla paljon tunnetumpi saunan, joulupukin, PISA-menestyksemme, mökkeilykulttuurimme, korkeiden murha- ja itsemurhakulukjemme sekä juomatottumustemme kuin

työelämämme ansioista. Kirjoittaja pitää Suomea innovatiivisena maana, mutta – erona Ruotsiin – yksipuolisemmin teknologisten innovaatioiden alueella. Suomalainen insinööriosaaminen ja Nokia saavat tunnustusta kirjoittajalta. Teoksen Suomea koskeva analyysi ei ole kuitenkaan kokonaisuutena kovin vakuuttavaa tekstiä. Esimerkiksi sivulla 285 väitetään, että Suomi olisi innovatiivisuutensa perusteella vuoden 2008 kriisistä nopeimmin toipuva maa koko Euro-alueella!

Boothin kirjaa ei pidä lukea otsa rypyssä. Se ei ole tutkimus ja monet kirjoittajan tiedonhankinnassaan käyttämät menetelmät vaikuttavat sattumanvaraisilta. Teos on kustantajankin luokittelussa matkailu- ja huumorikirjaosastoa. Teos ei ole totuus, ja varsinkaan koko totuus, sen enempiä Pohjoismaista kuin niiden työelämästä. Sen monet, varsin kulttuurilähtöiset tulkinnat ovat sellaisenaan mielenkiintoisia, mutta jäävät usein puolivillaisiksi. Esimerkiksi joidenkin pohjoismaisten kulttuuristen piirteiden tai maiden joidenkin viimeaikaisten tapahtumien selittäminen viikkitraditiosta käsin tuntuu keinotekoiselta.

Teos paljastaa kuitenkin sen, että ainakaan pitkään Tanskassa asuneen britin näkökulmasta työelämä ei ole sellainen osa suomalaista yhteiskuntaa, joka näyttäytyisi ulospäin sen enempiä kansallisena vahvuutena kuin heikkoutena. Booth ei esimerkiksi nosta suomalaisten itse usein mainostamaa ”sisukkuus-myyttiä” vastaavanlaisiksi työntekoa leimaavaksi ominaisuudeksi kuin tanskalaisista ”kodikkuutta/viihtyisyyttä” tai ruotsalaisista ”kunnollisuutta”. Sisu kiinnittyy kirjan esimerkeissä lähinnä vain suomalaisten miesten juomiseen ja sotasaavutuksiin. Kirjoittajalle sisukkuus näyttäytyy korostetun miehisenä (ja samalla reliikkisenä) luonteenpiirteenä, mikä voi osaltaan selittää sitä, ettei hän hae sen kautta (modernia) suomalaista työelämää koskevia yleisempiä tulkintoja.

Boothin teos ei juuri riko niitä myyttisiä käsityksiä, joita suomalaisesta yhteiskunnasta on olemassa, sen enempiä hyvässä kuin pahassa. Tässä suhteessa Suomi pääsee kirjassa

paljon helpommalla kuin esimerkiksi Ruotsi, joka saa kirjassaan osakseen enemmän vinoilua kuin muut Pohjoismaat yhteensä. Boothin teos ei toisaalta myöskään kirkasta Suomen työelämäbrändiä. Yksi teoksen opetuksesta onkin, että jos Suomea ja sen työelämää ha-

lutaan jatkossa oikeasti ”brändätä” houkuttelevammaksi ulkomaiselle pääomalle, työvoimalle tai kuluttaja-asiakkaille on työsarkaa vielä paljon edessä.

Tuomo Alasoini

Työpolitiikan koko kattaus

■ **Pertti Koistinen: Työ, työvoima & politiikka. Tampere. Vastapaino. 2014, 443s.**

Työ, työvoima & politiikka on jättiläisteos työmarkkinoiden rakenteesta ja toiminnasta. Tekijä asettaa kirjan keskeiseksi tavoitteeksi ”tunnistaa ja eritellä rakenteet, toimijat ja instituutiot, jotka vaikuttavat työllisyyteen, työmarkkinoiden toimintaan ja hyvinvointiin”. Työvoimapolitiikka on monien politiikan alueiden risteyksessä, jossa toisensa tapaavat niin talous-, koulutus- ja sosiaalipolitiikka yhdessä erilaisten työvoimapolitiittisten tukiohjelmien kanssa. Institutionaalisten toimijoiden kirjo ulottuu kansalaisjärjestöistä ja työmarkkinajärjestöistä kuntiin ja valtioon. Lisäksi aihe on aidon monitieteellinen: työvoimapolitiikka sisältää yhteiskuntatieteet laajassa mielessä, väestötieteen ja taloustieteen. Näin ollen teokselle asetettu tavoite on haastava, mutta Koistinen onnistuu siinä erinomaisesti. Teos onkin esimerkki sellaisesta yhteiskuntapolitiittisesta analyysistä, jossa talous- ja sosiaalitiehteelliset näköalat yhdistyvät.

Koistinen esittelee valtavan joukon käsiteltävään aiheeseen kytkeytyviä tutkimuksia ja teorioita. Luvussa, jossa käsitellään työttömyyttä, vyyrytetään lukijan eteen runsas joukko erilaisia teoreettisia optiikoita: klassinen, keynesiläinen, makrotalousteoreettinen,

uusklassinen, Marxin teoria ja modernit teorit palkan asetannasta, joista kukin tarjoaa melko lailla erilaisen vastauksen kysymykseen mistä työttömyys perimmältään johtuu. Tämä käsiteltävien aiheiden teoreettinen moniulotteisuus on tarpeen, sillä talouden ja työmarkkinoiden kytkeytyminen globaaliin kapitalismiin tuottaa kudelman, joka on kansallisen työvoimapolitiikan kannalta täynnä ristiriitoja ja jännitteitä. Eikä näiden jännitteiden käsitelyssä pitäytyminen vain johonkin ”yhteen oikeaan” teoriaan tuota onnistunutta lopputulosta.

Moninaisuudestaan ja runsaudesta huolimatta teos onnistuu välttämään fragmentaarisuuden. Esiteltävät tutkimukset ja teoretisoinnit keskustelevat keskenään ja asettuvat suhteeseen toisiensa kanssa. Sanomattakin on selvää, että näin ei tapahdu itsestään, vaan kaikki esiteltävä materiaali suodattuu pohdiskelevan ja kriittisen ajattelun kautta, mikä tekee lukukokemuksesta nautinnollisen ja laittaa ajattelua liikkeelle myös lukijassa.

Teos koostuu seitsemästä luvusta ja kirjan voi periaatteessa lukea perinteisesti alusta loppuun, kronologisesti luku luvulta. Tällainen lukutapa tarjoaa jäsennellyn kattauksen työllisyyden ja taloudellisen kehityksen välisestä yhteydestä, työmarkkinoiden rakenteista ja toimijoista, työvoiman kysynnästä, työttömyy-